

• PRÍLOHA •

MILAN ČÁKY

Politický význam pôsobenia Konštantína a Metoda na území Slovenov (od roku 880 do 885) – III. časť

In Part III, the author examines the significance of Methodius's role in the negotiations with Pope John VIII in Rome during the issue of Papal Bull *Industriae tuae*, an important document of the national history of Slovakia. The article attempts to assess the political context of the issue of the papal bull and its political significance for the consolidation of the international position of Svatopluk's empire as a politically equal state unit in the European arena and describes Methodius's Christianisation efforts among the Slavic tribes. Furthermore, it examines his definition of the moral principles of Svatopluk's temporal rule as a political factor which at that time significantly contributed to the international stability of the Great Moravian State, and analyses efforts of the German clergy in the person of Wiching to undermine Methodius's influence on the Great Moravian church organization. In the final part, the author assesses Methodius's efforts to secure the continuation of their mission, Gorazd's appointment as the successor to the mission of the Thessalonian brethren, and the political context and implications of the papal charter issued by Stephen V on the prohibition of the Slavic liturgy on the Great Moravian territory.

Keywords: papal bull; Apostolic See; Svatopluk's Empire; European state; liturgical language; foreign policy interests; western liturgy; diocese; political importance; political principle, political divisions; the papal legate; morality; homilies; moral standards; law; Wiching

Politický význam pápežskej buly *Industriae tuae*

Pápežská listina (bula) *Industriae tuae* patrí medzi najvýznamnejšie dokumenty slovenských národných dejín. Jej význam (predovšetkým ako historického dokumentu) bol mnohokrát analyzovaný v početných prácach slovenských historikov. Z politického hľadiska podľa nášho názoru možno vyjadriť tieto zovšeobecnenia:

1. Listina obsahuje, najmä v prvej časti, riešenia medzinárodnopolitického charakteru, dotýkajúce sa nového vymedzenia medzinárodného postavenia Veľkej Moravy (Svätoplukovej ríše), čím sa táto listina stala dokumentom zahraničnopolitickej povahy a má preto politický charakter. Historik Matúš Kučera listinu označil za „vážny dokument zahraničnej politiky Veľkomoravskej ríše“ (Kučera, M., 2008, s. 108) Obsahom politických riešení bolo pápežovo uznanie zásadnej zmeny zahraničnopolitického postavenia Svätoplukovej ríše ako suverénneho a od svojich suse-

dov (najmä od Východofranského kráľovstva) už nezávislého štátneho celku, podriadeného priamo pod správu a ochranu Apoštolskej stolice. Ján VIII. oslovil Svätopluka adresne: Milovanému synovi Svätoplukovi, slávnemu vládárovi (v latinčine „Dilecto filio Sfantopulcho, gloriso comiti“). Aj v niektorých iných prekladoch je latinské slovo comiti preložené vo význame vládár, niekde zas vo význame knieža (podotýkame, že slovenské slovo vládár má niekoľko latinských ekvivalentov: dominus, tyrannus, rex, princeps; slovo knieža má ekvivalenty princeps, rex, dux). Východiskový argument k nasledujúcej politickej zmene vyjadril v listine takto: „Tvojej horlivosti (náboženskej) chceme dať na vedomie, že keď náš spolubrat Metod, najdôstojnejší arcibiskup svätej cirkvi moravskej, prišiel spolu s Tvojím verným Sěmižizňom pred prah svätých apoštolov Petra a Pavla a pred našu pápežskú tvár a prehovoril žiarivou rečou, spoznali sme úprimnosť Tvojej oddanosti i želanie celého tvojho ľudu, ktoré prechováate voči Apoštolskej stolici a našej otcovskej starostlivosti“ (Dokumenty I., 1998, s. 70). Latinský text znie takto: „Industriae tuae notum esse volumus, quoniam confrate nostro Methodio, reverentissimo archiepiscopo snactae ecclesiae Marabensis, una cum Semisisno, fideli tuo, ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli nostrumque pontificalem praesenciam veniente atque sermone lucifluo referente, didicimus tuae devocionis sinceritatem et tocius propuli tui desiderium, quod circa sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 23 – 24). V týchto veľmi starostlivo formulovaných úvodných vetách naznačil, že dôležitým motívom (okolnosťou) pápežovho nasledujúceho rozhodnutia bola oddanosť Svätopluka i jeho veľmoža (veľmožov) Zemižizňa Svätej stolici, vernosť (a pravovernosť) Metoda ako arcibiskupa «svätej moravskej cirkvi» Rímu a želanie všetkého moravského ľudu. Preto v ďalších myšlienkach pápež vzal do úvahy doterajšie snahy Svätopluka o štátnu nezávislosť a samostatnosť, ktorá vyplývala zo Svätoplukovej politiky: „Lebo z vnuknutia božej milosti opovrhol si iným vládcami tohto sveta, z najvernejšej lásky si si spolu so svojimi vznešenými vernými mužmi a s celým ľudom svojej ríše vyvolil blahoslaveného Petra, knieža apoštolského zboru a jeho námestníka za patróna a pomocníka i ochrancu vo všetkom a skláňajúc šiju pod ochranu jeho a jeho námestníka so zbožnou myslou túžiš s pomocou božou ostať najoddanejším synom až do smrti (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 190). Politicky dobre premyslené Svätoplukovo vyjadrenie vzťahu dôvery k Apoštolskej stolici a rozhodnutie dať svoju ríšu pod jej ochranu pápež prijal a svoju ústretovosť vyjadril takto: „Nuž za túto takú pevnú vieru a oddanosť tvoju i tvojho ľudu s otvoreným náručím našej apoštolskej stolice, s nesmiernou láskou ťa objímame ako jediného syna a spolu so všetkými tvojimi vernými prijímame do svojho otcovského lona ako ovečky Pánove nám zverené a želáme si milostivo (vás) sýtiť pokrmom života a vo svojich neustálych modlitbách sa snažíme odporúčať ťa všemohúcemu Pánovi, aby si zásluhou orodovania svätých apoštolov mohol premáhať všetky protiventvá i na tomto svete a potom v nebeskej ríši s Kristom, našim Bohom, jasať“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 190) Tieto slová, pretransformované do politickej roviny, znamenali, že pápež Ján VIII. uznal Svätoplukovu ríšu za samostatný štátno-politický subjekt, ktorý vzal pod priamu ochranu Apoštolskej stolice a postavil Veľkomoravskú ríšu na roveň s ostatnými vtedajšími štátmi v európskom priestore. Veľkomoravská ríša svojim charakterom sa stala typom európskeho štátu. Jej vládca Svätopluk, už predtým občas označovaný latinským „rex“, sa de jure stal kráľom. Richard Marsina sa v tejto súvislosti domnieva, že „z politického hľadiska to v danej európskej konštelácii malo veľký význam“, pretože pre ostatné európske štáty vrátane Franskej ríše či Východofranského kráľovstva to bola jasná správa, že nemôžu v budúcnosti nakladať s Veľkou Moravou svojvoľne, „pretože by tým narušili záujmovú sféru pápežskej stolice“, pričom zdôraznil, že tak ako pri Rastislavovi, aj tento dosiahnúť

úspech Svätopluka svedčí o tom, že „politické myslenie vedúcich predstaviteľov Veľkej Moravy a ich orientácia v medzinárodných vzťahoch boli na vysokej úrovni...“ (Marsina, R., 2005, s. 86 – 87). Je veľmi pravdepodobné, že arcibiskup Metod ako aj veľmož Zemižízeň, ktorí tento návrh pápežovi predniesli, chápali jeho politický i historický význam a dosah. Domnievame sa, že Apoštolská stolica mohla takého závažné politické rozhodnutie prijať aj preto, lebo v tomto období Svätopluk svojimi christianizačnými výbojmi upevnil a rozšíril svoju vládu aj nad ďalšími slovanskými kmeňmi a mohol tak rozšíriť vplyv Ríma. S úspechom v tejto otázke bolo späť aj riešenie pravovernosti arcibiskupa Metoda, povolenie používať staroslovenskej liturgie pre jednoduchý ľud a vytvorenie cirkevno-správnej organizácie na Veľkej Morave.

2. Potvrdenie pravovernosti arcibiskupa Metoda znamenalo Metodovo politické víťazstvo nad osočovateľmi z radov východofranského kléru a bolo predpokladom potvrdenia Metoda v hodnosti arcibiskupa. Ján VIII. v bule uviedol: „Vypočuli sme teda toho Metoda, Vášho ctihodného arcibiskupa, pred ustanovenými našimi bratmi biskupmi, či vyznáva vierovyznanie pravej viery a pri svätých bohoslužbách spieva tak, ako to v skutočnosti svätá cirkev rímska zachováva a ako to na šiestich svätých všeobecných synodách svätí otcovia podľa hodnoverností evanjelia Krista, nášho Boha, vyhlásili a podali“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 190) Po tomto vypočutí pápež konštatoval že Metod zachováva učenie rímskej cirkvi: „My však po zistení, že je vo všetkých cirkevných náukách pravoverným a v službách (cirkvi) prospešným, poslali sme Vám ho naspäť, aby znovu spravoval zverenú mu božiu cirkev“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191) Pápež nariadil Svätoplukovi: „Dávame Vám príkaz, aby ste ho (arcibiskupa Metoda – poznámka autora) prijali ako vlastného pastiera s dôstojnou poctou i úctou a radostnou myslou, pretože podľa rozhodnutia našej apoštolskej autority sme mu privilégium jeho arcibiskupstva potvrdili a stanovili, že s božou pomocou zostane naveky platné tak, ako sú z moci našich predchodcov ustanovené a potvrdené práva i výsady všetkých božích cirkví“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191).

3. Potvrdenie Metoda ako arcibiskupa bolo predpokladom rozhodnutia pápeža o vytvorení moravskej cirkevnej provincie, podriadenej pod Rím, čo znamenalo vyňatie územia spravovaného Svätoplukom spod vplyvu východofranskej cirkevnej hierarchie. Rozhodnutie pápeža Jána VIII. zriadiť samostatnú veľkomoravskú cirkevnú organizáciu – Moravské arcibiskupstvo a Nitrianske biskupstvo (*Sanctae ecclesiae nitrensis*) pod správou arcibiskupa Metoda malo aj politický význam, pretože územie Svätopluka odteraz bolo pod priamym vplyvom, a tým aj ochranou Apoštolskej stolice. Ako poznamenal Richard Marsina, táto oblasť jej „...podliehala nielen cirkevno-správne, ale aj politickosprávne, a bez jej súhlasu sa tam nemalo nič meniť“ (Marsina, R., 2005, s. 87). Pápežská bula *Industriae tuae* dávala právo arcibiskupovi Metodovi, „...aby sa podľa kanonickej tradície sám staral o všetky cirkevné záležitosti a vykonával ich akoby pod dohľadom božím; veď jemu bol zverený ľud Pána a on bude vydávať účty za jeho duše“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191). Touto, nazvime to «neobyčajnou veľkorysosťou», Apoštolská stolica sledovala nielen svoje cirkevno-správne, ale aj politické ciele. Vychádzala zrejme aj z predpokladu, že christianizácia nových území Slovanov (a tým aj rozšírenie vplyvu Ríma) bude za týchto podmienok jednoduchšia (než uskutočňovaná prostredníctvom Východofranského kráľovstva a jeho kléru). Svätoplukovi tým otvárala nové možnosti územných výbojov a arcibiskupovi Metodovi umožňovala rozširovať a upevňovať samostatnú moravskú cirkevno-správnu organizáciu, čo z hľadiska ďalšej stability a rozvoja Veľkej Moravy bola veľmi dôležitá politická okolnosť. Napokon tento politický zámer Apoštolskej stolice je jasne naznačený aj v texte buly poslanej Svätoplukovi: „Želáme si tiež, aby si nám tak isto so súhlasom a prezieravosťou samého arcibiskupa vo vhodnom čase poslal aj druhého schopného kňaza alebo diakona (popri Vichingovi

– pozn. autora), ktorého by sme tiež vysvätili za biskupa pre inú cirkev, kde by si biskupský úrad uznal za potrebný, aby spomenutý váš arcibiskup mohol potom s týmito dvoma nami vysvätenými biskupmi podľa apoštolského ustanovenia vysväcovať pre iné miesta, v ktorých biskupi majú a môžu dôstojne žiť“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191).

4. Aj keď pápež, zrejme v súlade s požiadavkou Svätopluka, ustanovil do čela Nitrianskeho biskupstva Vichinga: „Aj toho kňaza, menom Viching, ktorého si nám poslal, vysvätili sme ako zvoleného biskupa svätej cirkvi nitrianskej“ (Ratkoš, P., 1964, s. 191). V latinskom texte: „Ipsum quoque presbiterum nomine Uuichinus, quem nobis direxisti, electum episcopum conseravimus sanctae ecclesiae Nitrensis“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 24). Vichinga, pôvodom švábskeho benediktínskeho mnícha, s politickými väzbami na Východofranský dvor a vysoký klérus, práve v tomto čase vysväteného v Ríme za biskupa, ustanoveniami o zvrchovanom postavení arcibiskupa Metoda chcel zabezpečiť jednotu moravskej cirkvi v nadväznosti na Svätoplukovu politickú moc a zároveň dosiahnuť pevné cirkevnoprávne postavenie arcibiskupa Metoda, odpovedajúce kánonom rímskej cirkvi. O sufragantnom postavení Vichinga bula o. i. uvádza: „...prikázali sme mu, aby svojho arcibiskupa vo všetkom poslúchal, ako to sväté kánony učia“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191). V latinčine: „...quem suo archiepiscopo in omnibus obedientem, sicuti sancti canones docent, esse iubemus“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 24).

Podobnú poslušnosť voči Metodovi nariadil pápež aj ostatným duchovným a kňazom pôsobiacim na území moravskej arcidiecézy, predovšetkým franského pôvodu, ktorí neuznávali cirkevnú autoritu arcibiskupa Metoda, odvolávajúc sa na svoju podriadenosť Pasovu a Salzburgu, to znamená východofranským cirkevným inštitúciám, ktoré ich vyslali na Veľkú Moravu. Od nich prijímali poverenia, ktorých obsahom bola aj politická činnosť, teda *actio politicus* – pôsobenie v prospech Východofranského kráľovstva. Pravdepodobne na naliehanie arcibiskupa Metod pápež v bule stanovil jednoznačne: „Avšak kňazom, diakonom alebo duchovným ktoréhokoľvek stavu, či Slovienom alebo príslušníkom ktoréhokoľvek kmeňa, ktorí žijú na území tvojej (t. j. Svätoplukovej – pozn. autora) dŕžavy, nariaďujeme, aby sa vo všetkom podriadili a poslúchali nášho už spomenutého spolubrata, vášho arcibiskupa, aby bez jeho vedomia vôbec nič nekonal“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191). Nedodržiavanie pápežom nariadenej cirkevnej subordinácie, rešpektovania rímskych kánonov, zjavnú neposlušnosť, vyvolávanie akéhokoľvek rozkolu v cirkvi mohol arcibiskup Metod patrične trestať: „Ak by sa však zo vzdorovitosti a neposlušnosti opovážili vyvolať nejaké pohoršenie alebo rozkol a po prvom, ba ani po druhom napomenutí by sa vôbec nepolepšili, z našej moci nariaďujeme, aby ste ich podľa platnosti (:tých:) ustanovení, ktoré sme mu odovzdali a Vám poslali, ako rozsievačov kúkoľa ďaleko vyhnali zo svojich cirkví a územia“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 190). Z textu buly jednoznačne vyplýva, že pápež Ján VIII. (zrejme ako dôsledok upozornení a obáv zo strany arcibiskupa Metoda) mohol mať záujem na cirkevnoprávnej jednote moravského arcibiskupstva a na rešpektovaní postavenia arcibiskupa Metoda. Bol si iste vedomý, že stabilita moravskej (aj nitrianskej) cirkevnej organizácie je nevyhnutná pre politickú stabilitu Svätoplukovej ríše, čo bolo dôležitou okolnosťou pre očakávanú úspešnosť christianizácie ďalších slovanských území. Spomínané ustanovenia pápeža obsahovali v sebe racionálnu politickú ideu.

5. Historik Alexander Avenarius sa domnieva, že na území Veľkej Moravy sa vtedy predpokladala zmiešaná (t. j. byzantsko-rímska) liturgia a tvrdí, že „pápežská kúria v roku 879 nemala nijaké výhrady proti byzantskému obradovému zameraniu veľkomoravskej cirkvi“, pretože aj na území Ríma bolo niekoľko byzantských kláštorov (Avenarius, A.: Liturgické dielo. 1997, s. 13). V roku 880 prišlo podľa neho k zásadnej obradovej zmene: z východnej liturgie prešla veľ-

komoravská cirkev na západnú liturgiu v obradoch. To znamená, že pod vplyvom pápežského zákazu veľkomoravská cirkev sa tesnejšie prikláňa k latinským západným obradom (Avenarius, A.: Liturgické dielo. 1997, s. 13). Pápežská bula priniesla zásadné rozhodnutia aj v otázke používania liturgického jazyka Slovenov: „Napokon právom schvaľujeme slovienske písmo vynájdene nebohým Konštantínom Filozofom, ktorým nech zaznievajú chválospevy patriace Bohu, a nariaďujeme, aby sa v tomto jazyku hlásalo velebenie a skutky Krista, Pána nášho“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191). V latinskom texte: „Litteras denique Sclaviniscas, a Constantino quondam Philosopho reppertas, quibus deo laudes debite resonent, iure laudamus, et in eadem lingua Christi domini nostri preconia et opera enarrentur, iubemus“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 24). Povolenie používať popri latinčine aj liturgiu v staroslovenskom jazyku, je treba vnímať ako významný krok Apoštolskej stolice k rozširovaniu kresťanstva a vplyvu Ríma medzi dosiaľ nepokrstenými slovanskými kmeňmi aj preto, že výlučné používanie latinského jazyka by mohlo sťažiť proces christianizácie. Hoci išlo o porušenie vtedy uznávanej tradičnej zásady o výlučnom používaní troch liturgických jazykov (hebrejčina, gréčtina, latinčina). Takto prijaté rozhodnutie bolo zdôvodňované ustanoveniami z Biblie (podobne ako to predtým urobil Konštantín Filozof): „Veď zvelebovať Pána nielen tromi, lež všetkými jazykmi pripomína nám Písmo sväté, ktoré prikazuje slovami: Chváľte Pána všetky národy a oslavujte ho všetci ľudia“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 191). Pretože podľa slov pápeža Jána VIII, napísaných v bule *Industriae tuae*, aj apoštoli „hlásali veľké skutky božie všetkými jazykmi“, lebo „veď ani viera, ani náuka nijako neprekáža či už omše spievať v tomže slovienskom jazyku či čítať sväté evanjelium...“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 19), v latinskom texte: „Nec sane fidei vel doctrinae aliquid obstat sive missas eadem Slavonica lingua canere sive sacrum evangelium...“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 24) Svoje rozhodnutie pápež zdôvodňoval odvolávaním sa na slová v Biblii, podobne ako predtým Konštantín v spore s trojjazyčníkmi v Benátkach: „...pretože kto stvoril tri hlavné jazyky, a to hebrejský, grécky a latinský, ten aj všetky ostatné stvoril ku svojej chvále a sláve“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 192) V latinskom jazyku: „...quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebream scilicet, Grecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 24 – 25). Potvrdil tým vtedajšiu prax o prirodzenosti používania rôznych jazykov v liturgii. Súhlas pápeža používať jazyk Slovenov (popri latinčine) v bohoslužobnom obrade pre prostý ľud treba na túto dobu chápať ako bezprecedentné rozhodnutie a určite je potreba za týmto rozhodnutím pápeža vidieť snahu arcibiskupa Metoda než samostatné, všeobecné a jednoznačné rozhodnutie Svätej stolice. Podľa názoru Richarda Marsinu Apoštolská stolica tým „dala vlastne svoj právne nie veľmi výrazne formulovaný trpný súhlas, pričom akceptovala faktický jestvujúci stav“ (Marsina, R.: 2005, s. 90), ktorý vtedy na Veľkej Morave už existoval. Pápežská bula stanovila, že používanie jazyka Slovenov nebolo v rozpore s vierou ani učením cirkvi. V tejto otázke určila jasnú hierarchiu: „Avšak nariaďujeme, aby sa vo všetkých kostoloch vašej krajiny čítalo evanjelium pre väčšiu slávu po latinsky a len potom preložené do slovienskeho jazyka zaznievalo do uší ľudu, nerozumejúceho latinskému slovu, ako sa to vraj v niektorých cirkvách robí“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s.192). V latinskom jazyku: „Iubemus tamen, ut in omnibus ecclesiis terrae vestrae propter maiorem honorificenciam evangelium Latine legatur et postmodum Sclavinica lingua translatum in auribus populi Latina verba non intelligentis adnuncietur, sicut in quibusdam ecclesiis fieri videtur“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s.25) Je zaujímavé, že v bule pápež rozlišuje používanie liturgického jazyka pre prostý ľud zrejme s cieľom, aby kresťanstvo medzi slovanskými kmeňmi zapustilo pevné korene. Svätoplukovi, veľmožom v jeho blízkosti

a radcom (iudicibus) pápež nariadil iný prístup: ak pre ľud pripúšťal slovanskú liturgiu z dôvodu nezrozumiteľnosti latinského jazyka, panovníkovi a jeho dvoru nielen akoby dával na výber, ale v skutočnosti imperatívne prikazoval používanie latinskej liturgie: „A keď sa Tebe i Tvojim veľmožom páči počúvať omše radšej v latinskom jazyku, prikazujeme, aby sa pre teba omšové obrady odbavovali po latinsky“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 192). V latinskom texte: „Et si tibi et iudicibus tuis placet missas Latina lingua magis audire, precipimus, ut Latine missarum tibi sollempnia celebrentur“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus. 1971, s. 25). Tento imperatívny príkaz – prikazujeme (precipimus) – bol iste vyjadrený aj preto, lebo Svätopluk si zjavne želal používanie latinského bohoslužobného jazyka a liturgie, čo zrejme už vtedy naznačovalo jeho postoj k otázke používania liturgie v jazyku Slovenov. Aby sa mohol Svätopluk lepšie orientovať v cirkevnom (kanonickom) práve, podľa slov Petra Ratkoša poslal mu pápež prostredníctvom Metoda tzv. rozšírenú Dionisio-Hadrianu, čo bola vlastne zbierka dekrétov cirkevného práva, nazývaná L. Havlíkom „rukopis Collecto Dionisiana“ (Ratkoš, P., 1990, s. 109). Aj Alexander Avenarius sa domnieva, že o tesnejšom primknutí veľkomoravskej cirkvi k západnej, teda k rímskej cirkvi môže svedčiť aj skutočnosť, že pápež vtedy poslal arcibiskupovi Metodovi príručku rímskeho práva Dionyziánu Auductu, ktorá mala na Veľkej Morave nahradiť dovtedy platné byzantské právo Nomokánon (Avenarius, A.: Liturgické dielo. 1997, s. 13). Podľa názoru Richarda Marsinu otázky používania slovanskej liturgie boli už pri vzniku tejto buly „formulované nejednoznačne“, čím „zo strany Pápežskej stolice tu nešlo ani tak o akt dotýkajúci sa viery, ako o skôr politické rozhodnutie“, ktorým si pápežská kúria v tomto priestore zabezpečovala „nielen cirkevnoprávne, ale aj politické a územné aspirácie“ a „svojím taktickým postupom Pápežská stolica vylučovala z nárokov na územie Veľkej Moravy až dvoch potenciálnych protivníkov, obidve najmocnejšie ríše tých čias – byzantskú a franskú...“ (Marsina, R., 2005, s. 90 – 91). Neskorší vývoj udalostí ukázal, že potvrdené privilégium používať predpisovnú slovenčinu ako liturgický jazyk mohlo byť do značnej miery účelovým rozhodnutím, v ktorom bol prítomný politický podtext. Apoštolská stolica tým sledovala aj vlastné zahraničnopolitické záujmy.

Vydanie pápežskej buly *Industriae tuae* bolo významným diplomatickým úspechom nielen Svätopluka, ale aj Metoda, pretože požiadavku, aby Apoštolská stolica prijala pod svoju patronáciu Svätopluka a všetok moravský ľud, predkladal pápežovi práve Metod. Ako napísal Matúš Kučera, pápežské privilégium prinieslo politické víťazstvo Veľkomoravskej ríši na mnohých frontoch života (Kučera, M., 2008, s. 109). Bolo zároveň aj politickým i osobným víťazstvom arcibiskupa Metoda, ale aj úsilia Konštantína Filozofa a ich mnohoročného spoločného pôsobenia medzi Slovenmi na Veľkej Morave. Prijatie Svätoplukovej ríše a rodu Mojmiróvcov pod patronáciu Apoštolskej stolice znamenalo, že bavorskí feudáli a východofranské cirkevné inštitúcie z Pasova a Salzburgu stratili doterajší politický vplyv vo Svätoplukovej ríši. Preto sa intrigami usilovali oslabiť predovšetkým postavenie arcibiskupa Metoda a získať dôležitý vplyv v moravskej cirkevnej organizácii.

Politické intrigy proti Metodovi

Politické intrigy proti Metodovi organizoval predovšetkým ordinovaný nitriansky biskup Viching spolu s diplomatom Jánom z Benátok. Je známe, že moravské posolstvo v Ríme, vedené veľmožom Zemížiňom, sa na konci svojho pobytu rozdelilo na dve časti. Viching sa na Veľkú Moravu vrátil neskôr. Hneď po návrate začal intrigy proti Metodovi. Vo svojej podstate boli po-

kusom o politický rozkol v cirkevnej organizácii vo Svätoplukovej ríši. Vo svojich dôsledkoch ohrozovali jej samostatnosť.

Z obsahu a zmyslu buly *Industriae tuae* Jána VIII. by sa zdalo, že arcibiskup Metod získal voľnosť v budovaní veľkomoravskej cirkevnej organizácie i v ďalšom christianizačnom poslaní medzi Slovanmi. Pápež v liste z 23. marca 881 vyslovil Metodovi uznanie za jeho «starostlivosť» o kresťanov a za «pastiersku horlivosť» pri šírení kresťanstva, keď napísal: „Arcibiskupovi Metodovi dôverne. Schvaľujeme starostlivosť Tvojej pastierskej horlivosti, ktorú vyvíjaš v získavaní duší verných nášmu Pánu Bohu, a tiež pozorujeme, že si horlivým pestovateľom pravej viery...“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 193). Stúpenci východofranského cirkevného a politického vplyvu a Metodovi protivníci ustanovením Vichinga za biskupa v Nitre získali novú možnosť intrigovať proti arcibiskupovi Metodovi, a tak zasahovať do vnútrocirkevných pomerov. Keďže v tomto čase zrejme nedokázali zásadne ovplyvniť pápeža Jána VIII., pokúšali sa prostredníctvom biskupa Vichinga získať pre svoje rozkladné zámery podporu Svätopluka a časti jeho veľmožov. Žiaľ, Svätopluk vtedy suverénny vládca, zrejme aj z dôvodov udržania dobrých politických vzťahov s Východofranskou ríšou, sa nechal ovplyvňovať Vichingom a nedokázal dostatočne brániť Metoda. Intrigy proti Metodovi mohli byť podporované i časťou východofranských cirkevných klerikov v prostredí pápeža Jána VIII., pretože viedli k častým zmenám postojov Apoštolskej stolice k používaniu liturgického jazyka. Obsahom útokov bolo nielen používanie slovanskej liturgie, ktorú podľa tvrdení Vichinga pápež nepovolil, ale aj obviňovanie Metoda z «nepravovernosti» výkladu cirkevnej vierouky. Obsahovo i politicky boli zrejme také závažné, že Metod v záujme pravdy a cti sa obrátil listom na Rím. Pápež Ján VIII. v odpovedi napísal: „Keď sme sa však z Tvojho listu dozvedeli o Tvojich rôznych príhodách a osudoch, s akou sústrasťou sme s Tebou spolucítili, môžeš spoznať z toho, že keď si bol u nás, napomínali sme Ťa, aby si sa pridrižoval učenia svätej cirkvi rímskej podľa hodnoverného podania otcov a poučili sme Ťa, ako máš vyznanie viery učiť a pravú vieru hlásať“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 193 – 194). Ubezpečoval Metoda, že to isté napísal v samostatnom apoštolskom liste aj „slávnemu kniežaťu Svätoplukovi“ („glorioso principi Sphentopulcho“) a žiadny iný list Apoštolská stolica neposlala, „ani onomu biskupovi sme ani verejne, ani tajne neprikázali iné robiť, ani sme neustanovili, aby si Ty iné konal“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 194). Hoci v liste pápeža sa nespomína žiadne meno, nepochybne išlo o nitrianskeho biskupa Vichinga. Viching pravdepodobne ešte počas svojho pobytu v Ríme zostavil iný text listiny, ktorú vydával za pravú a ktorá vyjadrovala opačné stanoviská než skutočná *Industriae tuae*. Historici sa prikláňajú k názoru, že Viching bol nielen zostavovateľom, teda pôvodcom a iniciátorom, ale aj jej rozširovateľom na Veľkej Morave. Bol si zrejme vedomý, že v tejto činnosti ho podporujú rímski i franskí klerici, ktorí nesúhlasili s postojmi Jána VIII., vyjadrenými v bule *Industriae tuae*. Pápežov list, ktorý Metod dostal na jar 881, bol jasným svedectvom zákerného konania Vichinga proti Metodovi. Spory medzi nimi sa neustále vyostrovali, pritom Svätopluk, podľa Richarda Marsinu, stál na strane Vichinga (Marsina, R., 2005, s. 99). Jedným z dôvodov náklonnosti voči Vichingovi mohli byť aj očakávania, že Viching bude podporovať Svätopluka v ďalších plánoch jeho mocenskej expanzie na územia, spravované východofranskou alebo bavorskou cirkevnou správou. Mohol by o tom svedčiť aj zápis v análoch kresmünsterských, ktoré vznikli na prelome 13. a 14. storočia v benediktínskom kláštore v Kresmünsteri na podklade starších vierohodných (možno aj nevierohodných) predlôh z roku 885, kde je zaznamenaný zaujímavý údaj: „Wiching arcibiskup, národnosťou Nemeč. Tento utláčal cirkev v Lorchu, chtiac jej diecézu rozdeliť a s pomocou kráľa Svätopluka v Sedavii (?) vyzdvihnúť metropolu“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 358).

Ako reakciu na neustále intrigy zo strany Vichinga použil Metod svoju arcibiskupskú právomoc a pravdepodobne aj s vedomím Svätopluka pozbavil Vichinga v roku 884 biskupskej hodnosti a pôsobenia v Nitre. Nariadil mu (zrejme aj so súhlasom Svätopluka), aby misijné pôsobil medzi pohanskými kmeňmi Slovanov na území nedávno pripojenom k Svätoplukovej ríši (pravdepodobne Vislansko, ktoré susedilo s Nitrianskym biskupstvom). Túto degradáciu Viching ťažko znášal a začiatkom roku 855 odišiel – podľa Richarda Marsinu – „s priamym súhlasom a z poverenia“ Svätopluka (Marsina, R., 2005, s. 99) do Ríma s ďalšími žalobami na Metoda, snažiac sa, aby rímsky pápež mu vrátil Metodom odňatú biskupskú hodnosť i funkciu v Nitrianskej diecéze, odsúdil Metodovu vierouku ako nepravú a zakázal slovanskú liturgiu. Keďže Nitrianska diecéza po vyhnaní Vichinga ostala bez biskupa, Metod sa pravdepodobne snažil, aby Rím do tejto diecézy ordinoval Gorazda, ktorý bol vyučený vo veľkomoravskej kniežacej škole a pochádzal z prostredia Slovanov. Zámer s ordináciou druhého biskupa sa však Metodovi nepodaril.

Útoky proti Metodovi zo strany latinského kléru na Veľkej Morave mohli existovať aj preto, lebo Svätoplukovi (a možno aj iným jeho vplyvným veľmožom) nezáležalo na používaní slovanskej bohoslužobnej liturgie, pretože dávali prednosť latinskej liturgii. Mnohým veľmožom Metod prekážal aj preto, lebo kritizoval ich nemorálny spôsob života. Okrem toho podľa niektorých znalcov tejto problematiky (napríklad Richarda Marsinu) je možné, že povolenie používať slovanskú liturgiu, vydané pápežom Jánom VIII., malo byť skôr uplatňované na Svätoplukom novozískaných územiach, aby sa ľahšie presadzovala christianizácia domácich obyvateľov. Je zrejme, že spory okolo používania liturgie, ktoré sa mali riešiť v Ríme za prítomnosti Metoda i Vichinga, nadobudli politický rozmer a mohli súvisieť i s Metodovou cestou do Carihradu v roku 882. V liste napísanom v Ríme 23. marca 881 pápež Metodovi oznamoval: „Jednako však keď sa s božou pomocou vrátiš, čokoľvek sa proti tebe nehorázneho spáchalo, čohokoľvek sa už spomínaný biskup napriek Tvojmu duchovnému úradu voči tebe dopustil, vypočúvanie obidvoch pred nami skončené privedieme k spravodlivému koncu a jeho svojvôľu neopomenieme pokarhať podľa nášho súdneho výroku“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 194). Predpokladá sa, že list Metodovi sa obsahovo dotýka jeho cesty do Carihradu, kde odišiel na výzvu byzantského cisára. Metod o tejto ceste pravdepodobne informoval aj pápeža, ktorý ho – podľa Richarda Marsinu – poveril rokovaniami s byzantským cisárom o možnosti „znovuzískať celé Illyrikum“, čiže väčšiu časť Balkánu, zvlášť Bulharsko „pod priamu cirkevnú správu Pápežskej stolice“ alebo „dohodnúť sa s byzantským patriarchom o juhovýchodných hraniciach svojej cirkevnej provincie, prípadne získať súhlas na jej rozšírenie do ďalších oblastí obývaných Slovanmi, najmä do Bulharska“ (Marsina, R., 2005, s. 95). Je preto pravdepodobné, že pápežská kúria chcela politicky využiť cestu Metoda do Carihradu i jeho postavenie arcibiskupa Slovanov (byzantského pôvodu) na opätovné získanie Bulharov pod pápežský stolec. Na uľahčenie získania Bulharov mohol slúžiť aj súhlas pápeža používať liturgický jazyk Slovanov. Je možné, že aj Metod mal záujem na súhlase byzantského dvora a konštantínopolského patriarchátu, aby mohol pôsobiť na územiach, patriaciach vtedy pod byzantský vplyv (napríklad v severnej časti Dalmácie, v Srieme, ale aj v Bulharsku).

O tom, že pápež Ján VIII. sa nevzdával získať Bulharsko do sféry rímskej cirkvi, svedčí aj jeho list z roku 881 – 882 Je adresovaný „Milému a duchovnému synovi, slávnemu kráľovi Bulharov Michalovi“ (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 195). Vyčítal mu, že aj po dlhom čase nevyslal „svojich poslov k svätej rímskej cirkvi, vašej matke, (ako:) i k nám“ aj napriek sľubom ctihodného biskupa Teodozia (Ratkoš, P.: Pramene. 1964, s. 195). Zo strany rímskeho pápeža to bol ústretový, ale aj taktický krok v očakávaní priaznivej odpovede. Richard Marsina v tejto

súvislosti vyslovil myšlienku, že „...pápežská stolica svojím taktizovaním a tolerovaním používania slovanského jazyka v liturgii sledovala d'alekosiahle ciele“, ktorými mohlo byť „rozšírenie nielen cirkevno správneho, ale aj politického vplyvu nielen na Veľkú Moravu, ale aj do sféry dovtedajšieho vplyvu Byzantskej ríše a Konštantínopolského patriarchátu“ (Marsina, R., 2005, s. 96). Tým otázka používania slovanskej liturgie mohla pre Apoštolskú stolicu nadobudnúť politický význam a bola aj v jej politickom záujme. Používanie slovanského liturgického jazyka mohlo významne napomôcť urýchleniu christianizácie Svätoplukom získaného územia, na ktorom žili slovanské kmene. V tejto súvislosti je zaujímavý názor Richarda Marsinu, podľa ktorého „tolerovanie používania slovanského jazyka v liturgii“ bolo súčasťou politického taktizovania Apoštolskej stolice i vplyvnej časti kuriálnych politikov v Ríme s cieľom „napomáhať mocenskému rozširovaniu najmä cirkevno správnych nárokov Pápežskej stolice“ (Marsina, R., 2005, s. 96) Dôležitou osobou, ktorá mohla tieto zámery naplniť, bol arcibiskup Metod.

Úloha Metoda po vydaní pápežskej buly *Industriae tuae*

Rokom 882 sa pre Svätoplukovu ríšu skončilo obdobie mieru, dohodnutého vo Forchheime. Od vydania pápežskej buly *Industriae tuae* v roku 880, keď sa Svätopluk stal vazalom Apoštolskej stolice a jeho ríša bola pod jej ochranou, možno Svätopluka nazývať kráľom (pozri Ratkoš, P., 1990, s. 110). Po tom, čo výbojmi získal významný ekonomický potenciál, mocensky upevnil svoju rozsiahlu ríšu a začal vo vzťahu k Východofranskej ríši, k Bulharom a Byzancii vystupovať ako rovnocenný partner. Novým javom v stredoeurópskej politike bolo objavenie sa staromaďarských koristníckych jazdeckých skupín Kabarov, ktoré boli v roku 881 zaznamenané v okolí Viedne. Týmito skupinami vstupoval do stredoeurópskej politiky nový, koristnícky a agresívny kmeň. Kráľ Svätopluk a spolu s ním aj arcibiskup Metod sa s vodcom týchto koristníckych kmeňov zišli po prvýkrát asi v roku 882 niekde v priestore Sedmohradska, keď bol Svätopluk na vojenskej výprave proti Bulharom, spojencom korutánskeho vojvodu Arnulfa. Podľa Petra Ratkoša „nie je vylúčené“, že so starými Maďarmi mal nejakú dohodu aj samotný Svätopluk, keď sa po roku 881 vojensky sústredil na oblasť bulharského Zátisia a franského Zadunajska“ (Ratkoš, P., 1990, s. 110). Je možné, že vtedy ich náčelník prijal od Metoda krst. Účasť Metoda na pokrstení českého kniežata Bořivoja je historicky dokázaná na základe listinných dokumentov. Tieto udalosti ukazujú, že arcibiskup Metod sa v rokoch 881 až 885, v čase Svätoplukových výbojov do okolitých území, najmä však sporov s korutánskym panovníkom Arnulfom a jeho bulharskými spojencami osobne zúčastňoval na misijnej činnosti v dunajskej a potiskej oblasti. Peter Ratkoš uvádza, že pravdepodobne do konca roku 882 Metod so súhlasom pápeža Jána VIII. navštívil (ako pápežský legát) Carihrad, kde „mal za úlohu prispieť k uvoľneniu napätia medzi pápežskou kúriou (Ján VIII.) a carihradským patriarchátom (Fotios)“ (Ratkoš, P., 1991, s. 111). Je zrejme, že Rím nedosiahol diplomatickou misiou Metoda do Carihradu významnejšie úspechy.

Kresťanské morálne hodnoty ako dôležitý politický princíp existencie štátu

Po návrate na Veľkú Moravu sa Metod venoval rozšíreniu vplyvu veľkomoravskej kniežacej školy, okrem iného aj výchove nových kňazov, potrebných na rozširovanie kresťanstva. Pre-

kladal a zostavoval texty náboženského charakteru, pokúsil sa definovať hodnoty, ktoré sa mali stať morálnymi a etickými hodnotami Svätoplukovej ríše, aby nimi položil jej pevné mocenské základy. Táto činnosť úzko súvisela s rozvojom dvorskej (kniežacej) školy a s výchovou nových kňazov pochádzajúcich z veľkomoravského prostredia. Keďže vo Svätoplukovej ríši kresťanstvo zapustilo pevné korene, arcibiskup Metod po roku 870, najmä po opätovnom ustanovení do hodnosti arcibiskupa pápežom Jánom VIII. po roku 874 nekompromisne bojoval proti zvyškom pohanskej morálky vo veľkomoravskom prostredí (napríklad mnohoženstvo alebo voľnosť manželského zväzku – pozri Ratkoš, P.: 1964, s. 267), ako to možno vidieť z dokumentu Súdny zákon pre laikov (Zákon sudnyj ľudem). Podľa tvrdení Petra Ratkoša tento zákon sa na území Svätoplukovej ríše zrejme dlho nepoužíval, ale je nesporné, že prostredníctvom arcibiskupa Metoda kráľ Svätopluk mal od roku 880 možnosť používať zvláštny zákonník – rozšírenú Dionyziánu (Ratkoš, P., 1964, s. 268). Arcibiskup Metod pre potreby upevnenia morálky vo Svätoplukovej ríši preložil v rokoch 882 – 885 aj byzantskú právnu zbierku nazvanú nomokánon. Ako súčasť poenitenciálnych kníh sa na Veľkej Morave začal od roku 870 používať aj zákon Príkazy svätých otcov (Zapovědi svetych' ot'c'), teda ustanovenia, ktoré obsahovali zoznamy rôznych previnení i následné tresty či pokuty a cesty k náprave. Jednotlivé ustanovenia Príkazov svätých otcov pravdepodobne nemajú veľkomoravský pôvod, ale boli zostavené na cirkevných synodách krajín západných cirkví. Arcibiskupovi Metodovi slúžili ako dôležitá opora v snahe dosiahnuť zachovávanie kresťanskej morálky vo Svätoplukovej ríši. Zo zachovaných 49 ustanovení sa väčšina týka „pokánia za vraždu“ a ustanovenia „o každom hriechu“. Trestami za najväčšie zločiny (napríklad vraždu), bolo mnohoročné vyhnanstvo, odvrhnutie od vlastnej rodiny, zároveň „kajanie sa o chlebe, o vode“. V ustanovení 1 sa napríklad hovorí: „Ak niekto vraždu spácha, alebo z príbuzenstva svojho (niekoho) zabije, desať rokov nech sa kajú v inej krajine. A potom nech bude prijatý do svojho domova, ak sa správne pokajal o chlebe, o vode a nech mu to pred príbuzenstvom zabitého dosvedčia biskup i kňazi, u ktorých sa pokajal“ (Ratkoš, P., 1964, s. 275). Prísnejšie tresty mali byť udelené klerikom (kňazom, mníchom), ktorí sa dopustili nielen podobných zločinov, ale aj porušenia mravov. V ustanovení 6 sa hovorí: „Ak niektorý klerik sodomský hriech spácha, desať rokov nech sa pokajú, tri z nich o chlebe, o vode“, alebo v ustanovení 4: „Ak niektorý klerik smilstvo spácha, sedem rokov nech sa pokajú“ (Ratkoš, P., 1964, s. 275) V ustanovení 28 sa hovorí, že „...ak niektorý klerik s hnevom sputná človeka, alebo krv preleje...“ má poškodenému poskytnúť liečenie. Ak tak urobí biskup, „vtedy nech sa päť rokov pokajú“. Ustanovenie 34 určuje, že „ak sa niektorý kňaz alebo klerik opije, desať dní nech sa pokajú“, v prípade že je laik, má sa kajať len sedem dní (Ratkoš, P., 1964, s. 277). Laikom sú určené miernejšie tresty, predovšetkým za krádeže, smilstvo, neveru, opustenie manželky alebo porušenia mravov. V dokumente sa nachádzajú aj tresty, ak niekto udržiaval pohanské zvyklosti (napríklad ustanovenie 23 o koledách dňa 1. januára, „ako prv činili pohani“). Z uvedených ustanovení je zrejme, že sa vzťahovali na jednoduchých klerikov i pospolitý ľud. Mali teda všeobecný charakter. Prostredníctvom Príkazu svätých otcov sa arcibiskup Metod snažil, aby pospolitý ľud úplne odvrhol pohanské tradície, rešpektoval kresťanské morálne hodnoty, čím sa snažil upevniť nielen kresťanskú morálku, a tým aj politickú stabilitu štátu. Klerici, žijúci a pôsobiaci medzi ľudom, mali byť príkladom.

Zvláštne morálne poučenia a kázne (homílie) arcibiskupa Metoda mali mať adresáta predovšetkým v mocenských kruhoch Svätoplukovej ríše. Podľa historických prameňov arcibiskup Metod (aj jeho žiaci) zostavil približne 50 poučení (existujú rôzne údaje o pôvodnom počte poučení – pozn. autora), z ktorých sa v rukopise z 11. storočia z chorvátskeho prostredia zacho-

vala len časť (14 listov), známa pod názvom Glagolita Clozianus, pričom ostatné sú neznáme. V slovenskej odbornej literatúre tento dokument pomenoval profesor Eugen Pauliny názvom Napomenutie vládarom. Obsahovo svedčí o úsilí arcibiskupa Metoda rešpektovať zásady kresťanských morálnych noriem, a tým dosiahnuť vážnosť veľkomoravskej cirkevnej organizácie. Homílie boli zrejme kritickou reakciou Metoda aj na morálny úpadok vtedajších držiteľov moci – veľkomoravských veľmožov a panovníckeho dvora vrátane kráľa Svätopluka I. v rokoch 880 až 885. Tento úpadok mohol vyplývať z významných vojenských úspechov Svätopluka pri zväčšovaní svojej ríše a z rastu jeho suverénneho postavenia v stredoeurópskom priestore. „Samovládca“ Svätopluk udržiaval dobré vzťahy s panovníckym dvorom Východofranského kráľovstva, odkiaľ neustále prichádzali noví misionári, sledujúci predovšetkým východofranské politické záujmy. Latináci sa opierali predovšetkým o podporu Vichinga a posilňovali v ríši latinskú ortodoxiu. Metod v početných kázňach dával poučenia vykonávateľom svetského práva a spravodlivosti (aj na kráľovskom dvore), kriticky sa vyjadroval k ich mravnému stavu. Je zrejmé, že jeho kritika vyvolávala v mocenskom prostredí Svätopluka nevôľu a mohla viesť k oslabovaniu všeobecného rešpektu voči Metodovi. Silu svojich myšlienok postavil na dôležitej zásade, že každý človek, bez ohľadu na svoje mocenské postavenie, má rešpektovať kresťanské morálne normy, ktoré považoval za fundament politickej stability ríše. Historik Peter Ratkoš sa domnieva, že text Napomenutia vládarom nebol určený výlučne pre panovnícky dvor a veľmožov, ale obsahovo širšie súvisel aj so Súdnyim zákonom pre laikov (Zakon sudnyj ljudem) a poenitenciálom (Ratkoš, P., 1964, s. 279). Metodovi ako hlavnému cirkevnému predstaviteľovi Svätoplukovej ríše záležalo na odstránení mravných a morálnych pokleskov vládnucej vrstvy, na upevňovaní kresťanskej morálky, ktorá mala byť určujúcou morálkou štátu. Keďže Napomenutie vládarom bolo určené predovšetkým veľkomoravským vládarom, vrátane kráľa Svätopluka, ale aj všetkým kresťanom a obyvateľom ríše, nadobudlo širšiu spoločenskú i územnú platnosť.

Z obsahovej stránky možno v dokumente nájsť niektoré špecifickosti:

1. Napomenutie za nesprávne uplatňovanie svetskej moci, teda za také uplatňovanie svetskej moci, ktoré dosiaľ nebolo v súlade s kresťanským učením. Táto ideová pozícia arcibiskupa Metoda súvisela s funkciou i zodpovednosťou arcibiskupa Veľkomoravskej cirkevnej provincie. Vychádzala z postavenia daného mu bulou *Industriae tuae*. Pravdepodobne základnú premisu ponímania spravodlivosti a morálky našiel Metod v slovách Biblie, ktoré sú uvedené v tomto dokumente: „Spravodlivosť povznáša národ, ľudia však hynú hriechmi a nespravodlivosťami“ (Prísl. 14, 24); alebo (vo vzťahu k Bohu a viere): „Poslušnosť je väčšie dobro ako dar“ (Kr. 15, 2 – 3). (Ratkoš, P., 1964, s. 281). Východiskovou tézou jeho myslenia bolo odvolávanie sa na odvodenie moci svetskej od moci Božej: „Ak teda vládarom zeme božie slovo velí milovať spravodlivosť...“, to znamená, že: „Začiatok blaženej cesty je konať spravodlivé (skutky) (Prísl. 14,7), lebo od spravodlivých skutkov začíname blažený život...“ (Ratkoš, P., 1964, s. 279). Druhou premisou bolo uplatňovanie svetskej spravodlivosti na základe spravodlivosti Božej, hľadanie a nachádzanie pravdy v duchu biblickej zásady rovnosti a požiadavky «neprijat' výpoveď lichú»: „Predovšetkým tí, čo od Boha moc prijali, dobre skúmajú spory ľudí, nachádzajúcich sa v ich (oblastí) a s trepezlivým výskúmaním každý deň rozsudzujúcim. Povinní sú podľa božieho zákona nemať za lepšího ani jedného človeka pod nimi súčasne...“ (Ratkoš, P., 1964, s. 279). Arcibiskup Metod požadoval od svetských vládcov: „Preto je povinný každý knieža, neostýchajúc sa pred nikým, kto je pod jeho mocou, boží svätý Kristov zákon i (zákon) prorokov i apoštolov i svätých otcov vyučovať a všetkým na každý deň prikazovať, aby nekrivdili nikomu zo slabších...“ (Ratkoš, P., 1964, s. 280), preto aj v záujme odstránenia pohanských prežitkov a upevnenia kresťanstva od

vladárov žiadal, „...aby ani pohanský nejaký obyčaj nekonali, ani pohanskú prísahu, alebo aby v inom niečom neblúdili”, pretože ako „...niet ani jedného spájania svetla k tme..., tak nie je možné zlučovať“... ani synov svetla, kresťanov a pohanov” (Ratkoš, P., 1964, s. 280).

2. Napomenutia za nedodržiavanie kresťanskej morálky. Ako ukazuje text dokumentu, kritické slová Metoda ako arcibiskupa veľkomoravskej cirkevnej organizácie iste mali svoje opodstatnenie a súviseli iste s jeho snahou upevniť kresťanskú morálku a zároveň odstrániť prežitky pohanstva. Jednotlivé morálne postuláty nasmeroval predovšetkým na dodržiavanie kresťanských princípov v manželskom zväzku: „Povinný je každý pokrstený samého seba uchovať čistého ako chrám Bohu svätý. A so svojou ženou uspokojiť sa, nič iného ďalšie nezamýšľať, ani na spôsob hoväda za nezmyselnými vášňami chodiť“ (Ratkoš, P., 1964, s. 280). V otázke opustenia manželky („...či možno prepustiť svoju ženu v každom čase...”) pripomínal slová evanjelia podľa Matúša: „Tí (dvaja) ľudia, ktorých Boh spojil, nech sa nerozlučujú“ (Mat. 19, 6) – (Ratkoš, P., 1964, s. 280). Podľa Metoda, odvolávajúceho sa na „...svätých apoštolov a blažených otcov so svätým zákonom...“, by sa mala dodržiavať kresťanská zásada: „I povinný je každý kresťan s úctou a bážňou mať tú, ktorá si ho zvolila, podľa božieho zákona svätého ju súdiť pri každej vyskytujúcej sa rozpore, ako zákon píše“ (Ratkoš, P., 1964, s. 281). Používajúc slová z Biblie pripomínal: „A ženu mladosti tvojej neopustiš, ale ak znenávidiac, prepustiš ju, padne nerest na teba...“ (Malach, 2, 15) – (Ratkoš, P., 1964, s. 280 – 281). Zrejme širšieho adresáta mal jeho morálny apel: „A nezmiešavať sa (ženbou) s kmotrami svojimi a s dcérami podľa svätého krstu“ (Ratkoš, P., 1964, s. 280). Pripomínal, že „...všetko toto sväté, celému svetu všeobecné, snemy prekliali“, to znamená nielen autority kresťanskej cirkvi, ale to „...zavrhl aj kniežatá...“, čiže vtedajší predstavitelia svetskej moci (Ratkoš, P., 1964, s. 280). Úsilie o dodržiavanie všeobecných mravných a morálnych princípov vo vtedajšej vznikajúcej kresťanskej spoločnosti považoval za dôležitú súčasť uplatňovania kresťanskej viery, podľa ktorej (odvolávajúc sa na slová apoštola Pavla) každý kresťan je povinný zachovávať zásady kresťanstva: „Smilstvo ani nijaká nečistota nech sa u vás nemenuje, akože sa patrí svätým; a nikto z vás nech neklame prázdnyimi slovami, lebo kráľovstvo božie nezdedia ani smilníci, ani klebetníci, ani nadutci.“ Preto teda prichádza hnev boží na synov protiviacich sa (Efez. 5, 4 – 6) – (Ratkoš, P., 1964, s. 280). V záverečných slovách Napomenutia vladárom Metod upozorňuje svetských vládcov, že nikto z nich, „...ak ho diabol opantá...“, by nemal žiť vo viere, že „...sám nie je podriadený odsúdeniu na večný oheň a na tomto svete božiemu hnevu“ (Ratkoš, P., 1964, s. 281), ale „...keď činí (takéto veci), podľa božieho zákona nech sa odsúdi“ (Ratkoš, P., 1964, s. 280).

Metodove homílie svojím obsahom sa pokúšali upevňovať kresťanstvo a napomáhali k vnútornej stabilite Svätoplukovej ríše.

Politické pozadie rozporov Metoda s Vichingom

Prvé rozpory Metoda s Vichingom sa začali už pri vzniku pápežskej buly *Industriae tuae*. Boli zapríčinené nevôľou nemeckého kléru nad tým, že pápež Ján VIII. umožnil vo Svätoplukovej ríši používať v liturgických textoch staroslovenský jazyk, vyňal toto územie spod vplyvu klerikov z Pasova a Salzburgu, potvrdil Metoda ako arcibiskupa veľkomoravskej cirkvi a podriadil pod neho biskupa Vichinga. Intrigy sufragána Vichiga smerovali formálne proti «nepravovernosti» vierouky Metoda, čiže obviňovali Metoda z nerešpektovania rímskej ortodoxie. Je zrejme, že Viching mal na pápežskom dvore v Ríme svojich stúpencov z radov nemeckých klerikálov,

ktorí ochotne informovali pápeža zámerne nepravdivo. Navyše Viching sa dlhodobo tešil dôverou kráľa Svätopluka. Voči týmto úkladom sa Metod nevedel brániť iným spôsobom než tým, že v roku 881, ako už bolo spomínané, poslal Vichinga do «misijného vyhnanstva» v odľahlejšej časti ríše. Keďže úklady pokračovali, v roku 884 využil svoje kanonické právo a potrestal ho najvyšším trestom: zbavil ho biskupskej hodnosti, postavenia nitrianskeho biskupa a pravdepodobne ho exkomunikoval z cirkvi. Richard Marsina uvádza že „Svätopluk stál v tomto spore nepochybne a jednoznačne na strane Vichinga...“ (Marsina, R., 2005, s. 99). Viching vedel, že podľa kanonického práva ho exkomunikácie a ostatných trestov mohol zbaviť len pápež, preto zrejme začiatkom roku 885 s týmto cieľom odišiel do Ríma. Tento odchod by nebol možný bez súhlasu, ba možno aj poverenia Svätopluka, ktorý týmto krokom pravdepodobne sledoval aj politický cieľ: upevnenie svojho vazalstva k Rímu, z čoho následne očakával opätovné potvrdenie ochrany zo strany Apoštolskej stolice. Je zrejme, že Vichingova cesta do Ríma nemala len diplomatické poslanie. V záujme svojho „očistenia“ informoval nového, málo rozhladeného pápeža Štefana V. o spore s Metodom zámerne nepravdivo. Na základe vykonštruovaných obvinení „očiernil“ Metoda z nesprávnej vierouky, z používania slovanskej liturgie, pritom svoje potrestanie interpretoval ako nespravodlivé. Seba vykreslil ako „nevinnú obeť“ «poblúdeného» arcibiskupa Metoda. Tvrdenia zámerne podporil autoritou vládcu Svätopluka, ktorý ako verný kresťan «akoby si robil starosti z nejasného výkladu viery», a preto prostredníctvom Vichinga žiadal pápeža o duchovné usmernenie. Išlo pravdepodobne o účelovo vymyslené dôvody, pretože Svätopluk sa vo svojom svetskom živote úzkostlivo nepridržiaval kresťanskej morálky a je nepravdepodobné, že sa vyznal v otázkach konkrétnych odlišnosti (vtedy ešte spoločnej) rímskej a byzantskej interpretácie kresťanskej viery.

V tomto období arcibiskup Metod spolu so svojimi žiakmi usilovne pôsobil v dvorskej škole, spolu s nimi prekladal náboženské texty, a ako učiteľ vychovával nových žiakov. Z gréckeho jazyka preložil niektoré časti Starého zákona, pritom neustále odrážal útoky východofranského kléru, posmeľovaného Vichingom a jeho stúpenkami. Ako je uvedené v dokumente Život Metoda, arcibiskup Metod „...takto všetky obvinenia odvrátil na všetkých stranách a ústa mnohovravným zavrel, bez zavšíšil, vieru zachoval a očakával koniec spravodlivosti“. (Dokumenty I., 1998, s. 78). Z hľadiska našej témy možno postrehnúť v kapitole XVII, Život Metoda, ktorý bol napísaný jeho žiakmi (Kliment, Gorazd?) pravdepodobne už v roku 885 po smrti Metoda, dve dôležité okolnosti:

1. Metodovo rozhodnutie vybrať Gorazda za svojho nástupcu. Text uvádza, že keď Metod cítil koniec svojho pozemského života a mal „prijatť pokoj od strasti a mzdu za mnohé roboty“, na otázku: „Koho čuješ, otče a učiteľa ctihodný, z učeníkov svojich, aby v učiteľstve tebe nástupcom bol?“ (Dokumenty I., 1998, s. 78), ukázal na jedného zo svojich známych učeníkov, nazývaného menom Gorazd, ktorý predtým získal vzdelanie aj v latinskej arcipresbyteriálnej škole: „Tento je vašej zeme slobodný muž, učený dobre v latinských knihách, pravoverný. To buď Božia vôľa, i vaša láska, ako i moja“ (Dokumenty I., 1998, s. 78). Voľbou Gorazda sledoval Metod zabezpečenie kontinuity svojho pôsobenia vo Svätoplukovej ríši, pokračovanie v začatom misijnom diele oboch solúnskych bratov, znemožnenie rastúceho vplyvu nemeckého kléru, podporovaného Vichingom, teda v konečnom cíli aj politickú nezávislosť od Východofranskej ríše. Zásadným problémom uznania Gorazdovho nástupníctva po Metodovi bolo, že v hodnosti biskupa (arcibiskup Metod ho sám nemohol vysvätiť za biskupa) či arcibiskupa veľkomoravskej cirkvi musel byť odsúhlasený pápežom, čo sa nestalo.

2. Dôkaz, že Metod mal medzi ľuďom veľkú podporu. Keď „...Na rukách kňazských spočinul šiesteho dňa mesiaca apríla, v tretej indikcii roku 6939 od stvorenia sveta (:6. apríla 885:)“ (Dokumenty I., 1998, s. 78) a keď „ho učenci jeho opatrili, vzdali mu dôstojné počty, službu cirkevnú vykonali po latinsky i grécky a po sloviensky a uložili ho do hlavného chrámu“ (Dokumenty I., 1998, s. 78 – 79). Bol „...priradený k otcom svojim i patriarchom i prorokom apoštolom, učiteľom, mučeníkom“ (Dokumenty I., 1998, s. 79). Autori Života Metoda zanechali dôležité svedectvo: „Ľudia však, nesčíselný, zidený národ, odprevádzali ho so sviecami, oplakávali dobrého učiteľa a pastiera, mužské pohlavie i ženské, malí i veľkí, bohatí i chudobní, slobodní i rabi (:sluhovia:), vdovice i siroty, cudzinci i tuzemci, neduživí i zdraví, všetci, lebo všetkým bol všetko, aby získal všetkých“ (Dokumenty I., 1998, s. 79). Text dokumentu zreteľne ukazuje, že veľkomoravský ľud bol v spore s Vichingom a nemeckým duchovenstvom (a možno aj Svätoplukom a vládnuou časťou veľmožov) jednoznačne naklonený Metodovi.

Pápež Štefan V. koncom apríla 885, keď v Ríme ešte nevedeli o Metodovej smrti, poslal Svätoplukovi list: „Štefan biskup, sluha sluhov božích, Svätoplukovi, kráľovi Slovienov“, v ktorom ho oslovil už slovom „regi Sclavorum“, čiže „kráľ Slovenov“. V latinskom texte: „Stephanus episcopus, servus servorum dei, Zuentopolco, regi Sclavorum“ (Codex diplomaticus, 1971, s. 27). Z formulácie viet vyplýva, že pápež nie celkom veril Vichingovi a počuoval sa nad obvineniami proti Metodovi: „Keď sme sa však dozvedeli, že Metod sa oddáva bludu, nie budovaniu (viery), – sváru, nie pokoju, veľmi sme sa zadivili, ak je tomu tak, ako sme počuli, jeho blud celkom zavrhuje“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 199). Text listu možno interpretovať aj tak, že pápež pripustil Metodovo prekročenie kompetencií a že možno potrestal Vichinga nespravodlivo. Vyjadril však svoje pochybnosti (čo dokazujú slová „et si ita est“, čiže „ak je tomu tak“). Na túto okolnosť už upozornil Richard Marsina, podľa ktorého Štefan V. zamýšľal urobiť opatrenia na nápravu až vtedy, ak sa zistí, že je pravdou („ak je pravda to“) Vichingovo tvrdenie (Marsina, R., 2005, s. 100). Vichingova zákernosť a falošnosť bola zrejme dobre premyslená: pápežovi sa oznámilo, že Svätopluk si robí starosti s pochopením pravej viery, preto sa obracia na najvyššiu cirkevnú autoritu a žiada o výklad, lebo len pápež je povolaný správne vysvetliť pravú vieru. Štefan V. v tejto súvislosti Svätoplukovi napísal: „Pretože si sa v horlení za vieru so všetkou oddanosťou zasvätil kniežat'u svätých apoštolov, čiže Petrovi, kľúčnikovi nebeského kráľovstva, a jeho námestníka si si pred všetkými kniežatami tohto pominuteľného sveta vyvolil za hlavného patróna a s veľmožmi a ostatným ľuďom krajiny si sa zároveň odovzdal do jeho ochrany...“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 196), „...neprestajnými modlitbami vyprosujeme od Boha, darcu všetkého dobra, aby ťa posilňoval svojou priazňou, v ruke ktorého spočívajú všetky práva kráľovstiev, aby si chránený jeho pomocou a na prímluvy apoštolských kniežat Petra a Pavla bol uchránený aj od úkladov diabolských a tešil sa telesnému zdraviu, aby si bez úhony na duši i tele, za dobré skutky večným sudcom oslávený, bol obdarený večnou blaženosťou“ (RATKOŠ, P.: Pramene, 1964, s. 196). Ako vyplýva z pápežskej listiny, pápež Štefan V. prejavil náležitú starostlivosť o Svätopluka a ubezpečil ho, že v ktorejkoľvek veci nájde vždy spolu so svojimi vernými v ňom ochranu (quem ob fidei dignitatem cum omnibus tuis fidelibus), ak to bude potrebovať, lebo „...nijaká hranica krajín nemôže byť prekážkou, duchovnou náručou ťa prítomného s láskou objímame ako duchovného syna“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 196). Vyzdvihol skutočnosť, že sa Svätopluk v otázke výkladu viery obrátil práve na neho a svätú rímsku cirkev. Preto napísal: „Tvoju oddanosť, ktorá sa chce poučať, si vážime (a) aby sme zasluženou chválou vyzdvihli tvoju múdrosť, ktorá sa nesnažila zabiehať inam, lež pýtať si radu u tej, z ktorej aj všetky cirkvi vznikli...“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 196). V nasledujúcom podrobnom

výklade pápež podal Svätoplukovi správny výklad rímskeho učenia o božej Trojici, o odlišnostiach pôstov medzi východnými kresťanmi a obyčajami rímskej katolíckej cirkvi, odvolávajúci sa na slová z Biblie. Text listu ukazuje, že pápež bez problémov rehabilitoval Vichinga: zrušil Metodov trest, vrátil mu hodnosť biskupa i biskupský úrad. Na adresu Metoda napísal: „Kliatba však, ktorú on vyriekol na potupenie katolíckej viery, uvalí sa na jeho hlavu“ (Ratkoš, P.: Pame- ne, 1964, s. 199). V latinskom texte: „Anathema vero pro contemneda catholica fide qui indixit, in caput redundabit eius“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus, 1971, s. 29). Bez zaváhania nespra- vodlivo obvinil Metoda z krivoprišažníctva, lebo sa „pobožnosti a sväté sviatosti opovážil slúžiť slovienskym jazykom“, hoci v čase pobytu v Ríme prisahou sa zaručil, „...že to viac neurobí“, čo znamená, že pápež len na základe krivého ústneho svedectva Vichinga, ako napísal Peter Ratkoš, odsúdil Metodovo „kultúrno-politické účinkovanie“. (Ratkoš, P., 1990, s. 112). Pod „...trestom uvrhnutia do kliatby...“ zakázal, „...aby sa toho odteraz nikto v nijakom prípade nedopustil...“ s výnimkou, „...že ide o vyučovanie prostého a nevzdelaného ľudu“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 199). Výklad evanjelia v jazyku ľudu mali odteraz zabezpečovať „...len v tomže jazyku vzde- laní“, čo by sa malo robiť najčastejšie, „...aby každý jazyk velebil Boha a vyznával ho (porov. Filip. 2,11)“ – (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 199). To znamená, že zakázal používal jazyk Slove- nov v liturgii a povolil ho len v kázňach. V závere listu nariadil, aby „...vzdorovitých však a ne- poslušných, vyvolávajúcich zradu a pohoršenie, ak by sa po prvom a ani po druhom napomenutí vôbec nepolepšili, prikazujeme z lona cirkvi vyobcovať ako rozsievateľov kúkoľ a aby ani jedna prašivá ovca nenakazila celé stádo, z našej moci rozkazujeme ich zadržat' a ďaleko vyhnat' od vašich hraníc“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 199 – 200). Nariadenia pápeža Štefana V. mali pre ďalší vývoj kultúry i jazyka Slovenov zničujúci vplyv. Historik Peter Ratkoš vyslovil v tejto sú- vislosti myšlienku, že po nečakanej Metodovej smrti nadobudol spor jeho žiakov so stúpcami Vichinga „hrozivý charakter“ (Ratkoš, P., 1991, s. 112).

Dôsledky útokov Vichinga a potvrdenia Svätoplukovho vazalstva

Svätopluk diplomatickou misiou Vichinga v Ríme dosiahol svoj politický zámer: nový pápež Štefan V. potvrdil vazalský stav Svätopluka a vzal ho pod svoju ochranu. Svätopluk si tým za- bezpečil politickú podporu Apoštolskej stolice v napätých vzťahoch s Východofranskou ríšou, najmä s korutánskym panovníkom Arnulfom, otvoril si cestu k novým výbojom smerom do Čiech a na územie Lužických Srbov. Politická cena za potvrdenie vazalstva a za udržanie si priazne nového pápeža nebola malá: pretože pápež v celej rímskej kresťanskej cirkvi práve v tomto období začal zjednocovať cirkevné obrady na základe latinského jazyka, Svätopluk musel rešpektovať požiadavky pápeža, vyjadrené v liste. Aj keď argumenty Vichinga predne- sené pápežovi boli nepravdivé, Svätopluk nedokázal (alebo nechcel) ochraňovať dvorskú školu (kde až do svojej smrti pôsobil Metod), ktorá existovala ešte necelý rok. Nezastal sa ani žiakov Metoda, ktorí urobili množstvo práce vo vzdelávacej, kultúrnej i christianizačnej činnosti na Veľkej Morave. Richard Marsina sa domnieva, že po smrti Metoda odišlo do Ríma posolstvo, ktoré informovalo pápeža o Metodovej smrti a „...malo získať súhlas s návrhom riešenia ná- stupníctva po Metodovi“ (Marsina, R., 2005, s. 102). Posolstvo poskytlo pápežovi iné infor- mácie než Viching. Pravdepodobne na základe protichodných informácií pápež sa neodvážil hneď vyriešiť vzniknutý konflikt a rozhodol sa poslať na Veľkú Moravu svojich poslov. Už začiatkom mája 885 poveril pápežského legáta biskupa Dominika, kňazov Jána a Štefana, aby

odišli k Slovenom, a dal im podrobné inštrukcie. Text inštrukcií je formulovaný miernejšie než starší list Svätoplukovi a poučenia na adresu Metodovho učenia sú zmierlivejšie. V inštrukciách nie je už zmienka o „krivoprísazníctve Metoda“, či o možnej „kľiatbe“ proti nemu. Smerom ku kráľovi Svätoplukovi použil slová: „V duchu Vás totiž objíma ako jediného a najmilšieho syna“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s. 200), v latinskom jazyku: „Amplec, titur enim vos spiritualiter et diligit sicut unicum et carissimum filium“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus, 1971, s. 30), čo používal len pri oslovení suverénnych panovníkov. Pravdepodobne na jar 886 pápežský legáti prišli ku kráľovi Svätoplukovi a odovzdali mu pápežovo poverenie: potvrdili Svätoplukov vazalský stav k Apoštolskej stolicí (čím veľkomoravský panovník dosiahol svoj politický cieľ). Otázku používania liturgie v jazyku Slovenov pápež riešil už jednoznačne: v kapitole XII. sprievodného listu „z apoštolskej moci“ zakázal „omše a bohoslužby, ktoré sa tenže Metod opovážil slúžiť slovienskym jazykom...“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s.201), v latinskom texte: „Missas et sacratissima illa ministeria, que Sclavorum lingua idem Methodius celebrare presumpsit...“ (Marsina, R.: Codex diplomaticus, 1971, s. 30). Omše sa mali slúžiť po latinsky, len evanjelium a Skutky apoštolské mohli byť prednesené v jazyku Slovenov, aj to len vtedy, ak kňaz dokázal pretlmočiť latinský text do domáceho jazyka alebo ho vysvetliť. Z toho vyplývalo, že kňazi-latiníci, ktorí nedostatočne poznali jazyk Slovenov, nemuseli toto čítanie predniesť v domácom jazyku. Inštrukcie boli jednoznačne zamerané proti kňazom domáceho pôvodu, ktorí v potrebnej miere nepoznali (a dosiaľ nepoužívali) latinský jazyk, to znamená, že dávali okamžitú výhodu kňazom-latiníkom. Pravdepodobne v prítomnosti pápežských legátov bola (zrejme na podnet Vichinga) zatvorená aj staroslovenská dvorská škola (učilište), čo bolo podľa Petra Ratkoša signálom na prenasledovanie Metodových stúpcov vrátane Gorazda (Ratkoš, P., 1990, s. 113). Táto škola bola vo svojej dobe nielen jednou z najvýznamnejších výchovno-vzdelávacích inštitúcií v kresťanskom (aj západnom) svete, ale – podľa slov Petra Ratkoša – i napriek svojmu krátkemu trvaniu predstihla „...takmer všetky súveké pedagogicko-literárne európske strediská“ (Ratkoš, P., 1990, s. 114). O Gorazdovi pápež rozhodol už skôr bez toho, aby sa oboznámil so stavom vecí. Nerešpektoval poslednú vôľu arcibiskupa Metoda, vysväteného Svätou stolicou. Aj keď vo vzťahu ku Gorazdovi boli v texte použité slová: „...zakážte vykonávať úrad...“, nepredpokladá sa, že by bol Gorazd vysvätený za biskupa už počas Metodovho života. Inštrukcie týkajúce sa pôsobenia Gorazda boli v kapitole XIV.: „Nástupcovi, ktorého sa Metod opovážil určiť po sebe napriek ustanoveniam svätých otcov, z našej apoštolskej moci zakážte vykonávať úrad, kým nepríde k nám osobne a svoju vec živým slovom nevysvetlí“ (Ratkoš, P.: Pramene, 1964, s.201). Je pochopiteľné, že v tejto nepriateľskej situácii Gorazd do Ríma neodišiel, preto v zmysle kanonického práva sa nemohol stať právoplatným nástupcom Metoda vo veľkomoravskej cirkevnej organizácii. Veľkomoravská cirkevná organizácia tak ostala bez arcibiskupa. Situáciu využil Viching, ktorý si ako nitriansky biskup uzurpoval právomoci v celej ríši. Začal prenasledovať (zrejme spolu so štátnou mocou) stúpcov Metoda a všetkých kňazov Slovenov, ktorí odmietli sa pridať na jeho stranu. Tým sa začal exodus stúpcov Cyrila a Metoda do iných slovanských krajín, v ktorých sa naplno rozvinulo ich kultúrne dedičstvo.

Cyriľmetodské dedičstvo

Misia solúnskych bratov mala pre Slovenov i všetkých Slovanov nesmierny kultúrny a politický význam, ktorý sa začal prejavovať až neskôr. Ovocie ich činnosti dozrievalo v iných

slovanských krajinách, predovšetkým v tých, kde sa uchýlili Metodovi žiaci: Sava, Kliment, Naum a i. Bolo to predovšetkým v byzantskom prostredí. V tradíciách zaniknutej školy na Veľkej Morave pokračovali v rozvoji slovanského písomníctva najmä v starobulharskom prostredí, kde v Preslavi na prelome 9. a 10. storočia vzniklo namiesto hlaholského nové písmo – cyrilika. Richard Marsina v tejto súvislosti napísal, že žiaci Konštantína a Metoda, pôsobiaci v byzantskej politickej a náboženskej sfére, „si postupne zo všetkých stránok osvojili byzantskú kultúru, stali sa jej súčasťou a položili základy novej slovanskej (kresťanskej) liturgie a kultúry“ (Marsina, R.: *Etnogenéza Slovákov*, 2011, s. 81). Významnú literárnu činnosť vykonávali Metodovi žiaci v kláštore v kláštore v Ochride pri Ochridskom jazere, ktoré vtedy patrilo pod správu Bulharskej ríše. Niektorí žiaci dedičstvo Konštantína a Metoda priniesli do Dalmácie. Z balkánskeho priestoru sa táto vzdelanosť rozširovala do Ruska, Srbska, Rumunska. Iná časť žiakov veľkomoravskej školy sa uchýlila do Čiech, o čom svedčia Pražské zlomky, napísané hlaholským jazykom. Podľa Jána Tibenského cyrilo-metodská veľkomoravská tradícia sa stala súčasťou formujúceho sa českého štátu a nachádzame ju v Kosmasovej Kronike českej v správe o smrti kráľa Svätopluka, ktorá sa viaže k roku 894 (Tibenský, J., 1997, s. 221). Niektorí žiaci odišli na územie dnešného južného Poľska (pravdepodobne aj Gorazd). Význam pôsobenia Konštantína a Metoda na území Veľkej Moravy zanedlho presiahol najstaršie dejiny Slovákov i Moravanov. Kultúrne dedičstvo, ktoré zanechali, sa stalo majetkom celého Slovanstva. Ako napísal Ján Tibenský, cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia spolu so štúrovskou tradíciou patrili v období národného obrodzenia k našim najvýznamnejším tradíciám (Tibenský, J., 1997, s. 221). Táto tradícia patrí aj do dejín ostatných slovanských národov, osobitne Srbov, Bulharov a Macedóncov, pre ktoré bola politickou oporou v boji proti niekoľkostoročnému tureckému útlaku.

Veľkomoravská a cyrilo-metodská tradícia v našich dejinách ako politická idea

Cyrilo-metodská tradícia sa stala živou hneď po Metodovej smrti. Jej nositeľmi boli Metodovi žiaci pôsobiaci vo veľkomoravskej kniežacej škole (učilišti). Začala vznikať hneď po zániku Veľkej Moravy (907). Najprv sa udržiavala v naratívnej tradícii i v písomnej podobe. Za súčasť tradície naratívnej podoby môžeme považovať jej po stáročiach oživovanie v piesňach, povestiach a legendách. Písomnú tradíciu zakladali Metodovi žiaci vyhnaní zo Svätoplukovej ríše, ktorí odišli na Balkán, ale aj do Čiech. Bola súčasťou pokračovania staroslovanského kultúrneho života v českom prostredí. Nachádzame o nej zmienku napríklad v Živote Václava z 10. storočia. Keď sa v 11. storočí centrom slovanskej kultúry v Čechách stal Sázavský kláštor (založený v roku 1032), uchovávala sa v ňom tradícia Cyrila a Metoda. Neskôr sa o cyrilo-metodskej misii zmieňuje, ako sa spomenulo, i Kosmasova kronika.

Na území dnešného Slovenska už ako súčasť Uhorska cyrilo-metodská tradícia najprv mala náboženský obsah a charakter. Neskôr sa táto tradícia rozširovala o svetský obsah a postupne nadobúdala kultúrny rozmer a politický význam. To znamená, že zmienky o Cyrilovi a Metodovi najprv existovali spolu s informáciami o domácich svätých, napríklad Svoradovi a Benediktovi, ktorí boli slovenského pôvodu. Pre vtedajšie cirkevné kruhy boli prijateľní aj preto, lebo na rozdiel od Konštantína a Metoda, ktorí boli byzantského pôvodu, svätý Svorad a svätý Benedikt boli produktom západnej (katolíckej) cirkvi. Uctievali ich spolu s príslušníkmi uhorského kráľovského rodu, napríklad svätým Štefanom a svätým Imrichom. Týmto spôsobom sa cirkevná vrchnosť snažila oslabiť cirkevnú tradíciu Cyrila a Metoda.

V prvých storočiach po zániku Veľkej Moravy sa rímskokatolícka cirkev v Uhorsku snažila vytvoriť predstavu, že Cyril a Metod boli aj apoštolmi Maďarov. Už Spišské modlitby z konca 15. storočia (1479 – 1480), ktoré napísal spišský kňaz pôvodom zo stredného Slovenska a ktorý kázal v chráme svätého Martina v Spišskej Kapitule, dokazujú, že na Slovensku bola myšlienka na Cyrila a Metoda živá. Dôležitá informácia o pôsobení Cyrila a Metoda sa na Slovensko dostáva z českého prostredia (breviár pražskej a olomouckej diecézy). Zmienil sa o nej v roku 1655 Benedikt Söllösi (Szöllösy)-Rybničky (1609 – 1656) v známej prvej zbierke slovenských katolíckych piesní *Cantus catholici*; ako jeden z prvých autorov vyzdvihol nielen slovenskú minulosť, ale aj cyrilo-metodskú tradíciu (možno v najstaršej zmienke v slovenskom písomníctve). Pripomenul, že „naš panónsky národ“ (rozumej panónski Slovania – pozn. autora) sa v minulosti preslávil „mnohými chválorečami a pamätihodnosťami dávnych pokolení“ (Dokumenty I., 1998, s. 224). Obrátiac svoju pozornosť do najstarších slovenských dejín napísal: „Keď za kráľa Svätopluka, sídliaceho na Belehrade, hlásením Kristovej viery apoštolskými mužmi Cyrilom a Metodom primkol sa ku Kristovi“, čo podľa neho „vysvitá z rozličných podivuhodne prispôbosených piesní na cirkevné slávnosti, alebo na iné časy“ (Dokumenty I., 1998, s. 224). Autor spevníka pravdepodobne mal ucelenejšie informácie o činnosti Cyrila a Metoda a o Svätoplukovej ríši, keď napísal: „Spomenutí svätí mužovia, keď krstom ku Kristovi pripojili Panónov, taktiež s Bulharmi, Moravanmi aj kniežaťom Čiech Bořivojom, vymohli si od rímskeho pápeža Mikuláša I., aby nimi pokrsteným kmeňom dovolilo sa konať službu v ľudovom jazyku.“ Čo bolo i potvrdené vraj božskou odpoveďou: „Aby každý duch chválil Pána“ (Dokumenty I., 1998, s. 224 – 225). V tejto súvislosti spomenul používanie liturgického jazyka panónskych Slovanov: „Preto je vierohodné, že i národ (gens) panónsky používal zadávna túto výsadu, ako to vysvitá zo zvyku, trvajúceho v niektorých kostoloch ešte i za našich čias, keď každá čiastka kánonu pri oltári odbavúva sa ľudovou rečou“ (Dokumenty I., 1998, s. 225). Dokument dokazuje, že cyrilo-metodská tradícia sa najprv začala objavovať v cirkevnom prostredí ako súčasť tradícií rímskokatolíckej cirkvi.

Od začiatku renesancie, obdobia baroka a stavovských povstaní v Uhorsku cyrilo-metodská tradícia nadobúda nový obsah: stáva sa predmetom záujmu historikov, teda ako historická téma. Vyzdvihuje sa jej evanjelizačný prínos a kultúrne poslanie. Slovenskí vzdelanci v Uhorsku sa s pôsobením Cyrila a Metoda na území Veľkej Moravy oboznámili aj zásluhou uhorského jezuitu a priekopníka historiografie Uhorska Melchiora Inchofera (* 1584 alebo 1585 v Kőszeghu v Uhorsku – † 1648 v Miláne), ktorý ako uhorský exulant odišiel do Ríma, v roku 1607 vstúpil do jezuitskeho radu. Na základe štúdia archívnych listín vo Vatikáne vydal v Ríme v roku 1644 publikáciu *Annales ecclesiastici regni Hungariae*. Publikované dokumenty z cirkevných dejín Uhorska vrátane pôsobenia Cyrila a Metoda sa mohli stať predmetom záujmu slovenských vzdelancov, predovšetkým historikov. Okrem Mateja Bela je treba spomenúť prvú národnú obranu Slovákov (Apológiu) od Jána Baltazára Magina (1681 – 1734), v ktorej napísal, že „...mesto Trenčín a obyvatelia Trenčianskej stolice sú pozostalí po Svätoplukovi“ (Dokumenty I., 1998, s. 241). Obranou Slovákov sa zaoberal aj Samuel Timon, pôsobiaci na univerzite v Trnave i v Košiciach. Vo svojej významnej práci *Obraz starého Uhorska*, vydanéj v roku 1733 v Košiciach (*Cassoviae*), sa zaoberal vzťahmi Slovákov a Húnov. V 16. kapitole O slovanských apoštoloch svätom Cyrilovi a Metodovi na základe dokumentov Apoštolskej stolice venoval pozornosť aj misii Cyrila a Metoda a ich snahám o používanie slovanského liturgického jazyka, kráľovi Svätoplukovi. Napísal, že „...Metod zastával svoj úrad statočne a sväto, no pritom uplatňoval aj grécke zvyklosti, pri bohoslužbách používal slovanskú reč a staval sa proti záujmom salzburšských kňazov“ (Timon, S., 1991, s. 49). Svätopluka nazval kráľom a venoval mu 17. kapitolu.

Samuel Timon ako prvý nazval Cyrila a Metoda «apoštolmi Slovanov». V Trnave v roku 1744 vyšiel latinský spis životopisov uhorských svätých, ktorý obširnejšie pojednával aj o Cyrilovi a Metodovi. O kráľovi Svätoplukovi a autochtónnosti Slovákov v Dunajskej kotline hovoril vo svojej básnickej tvorbe aj Matej Markovič (1707 – 1742). Významný krok k uznaniu cyrilo-metodskej tradície urobila cisárovná Mária Terézia, ktorá požiadala pápeža Pia VI., aby v habsburských krajinách povolil pripomínať si pamiatku Cyrila a Metoda. Pápež dňa 21. júla 1777 takéto nariadenie vydal, a tak 14. marec sa oficiálne stal týmto dňom. Cyrilo-metodská tradícia sa stala súčasťou cirkevného života.

Osvietenský slovenský historik Juraj Papánek (1738 – 1802) a Juraj Sklenár (1744 – 1790) venovali už značnú pozornosť nielen cyrilo-metodskej tradícii, ale aj dejinám Veľkej Moravy. Spomenieme Papánkovu syntetickú prácu *Historia gentis Slavae*, v ktorej sa odvoláva aj na skúmania humanistického kronikára Aventina a jeho Anály bavorské k roku 892 (Dokumenty I., 1998, s. 254). V polemike s ohováračskými tvrdeniami uhorskými dejepiscov o Svätoplukových činoch opieral sa nielen o hodnotenia Samuela Timona, ale aj o Fuldské anály, ktoré už vtedy zrejme poznal, keď – hovoriac o „kráľovstve Slovákov“ – napísal: „Svätopluk, kráľ Slovákov bol mocný a strašný pre susedné národy, bol synom Mojmíra, kráľa Moravy...“, ktorý nakoniec „žil ako pustovník na Zobore a tu aj dokonal“, a tam „Svätopluk oplakával všetky svoje hriechy, ale nadovšetko urážku a bezprávie spáchané na sv. Metodovi...“ (Dokumenty I., 1998, s. 256). Sklenárovo dielo *Najstaršia poloha Veľkej Moravy* (Bratislava 1784), aj keď historicky bolo nepresné, vyvracalo tzv. podmaniteľskú teóriu Slovákov Maďarmi, bránilo politickú rovnoprávnosť Slovákov v Uhorsku a oživovalo veľkomoravskú tradíciu.

V období zápasov Slovákov o autochtónnosť sa cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia stali významným obranným argumentom slovenských historikov, jazykovedcov i mnohých kňazov (Jozef Ignác Bajza, Juraj Fándly) proti nacionalizmu maďarských vládnucich kruhov. Aby sa rozšírila medzi vzdelancov a tvoriaci sa novodobý národ, stala sa témou umeleckých diel. Nadobúdala tým aj literárny (teda kultúrny rozmer), čím sa stala ideou trvalo prítomnou vo vedomí tvoriaceho sa národa. Spomenieme slová Ondreja Mésároša, ktorý v auguste 1786 v liste kňazovi Michalovi Kratochvílovi reagujúc na uzákonenie spisovnej slovenčiny Antonom Bernolákom oznamoval, že „na ortografii slovenského jazyka teda s chuťou budem pracovať...“ a prvotiny jeho práce „spravodlivo budú venované sv. Cyrilovi a sv. Metodovi“, pretože „títo svätí muži podľa príkladu viacerých apoštolov neboli pravdepodobne pripútaní k nijakému miestu“, ale „na Velehrade dlhšie pobudli preto, lebo tam bolo vtedy kráľovské sídlo“, dokonca bolo tam „založené sídlo arcibiskupské a hovorí sa, že prvým arcibiskupom bol sv. Metod“ (Dokumenty I., 1998, s. 274). Keď v období bernolákovskej generácie cyrilo-metodskú a veľkomoravskú tradíciu umeleckou formou najviac sprítomnil svojim dielom básnik Ján Hollý (Svätopluk, Cyrilometodiáda, Sláv), stala sa trvalou súčasťou národného povedomia slovenských národných dejateľov a ich literárnej tvorby. V štúrovskom období sa cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia stala politickou ideou, oporou a súčasťou politického zápasu národných síl. Na starobylosť slovenského jazyka poukazyval evanjelický kňaz a publicista Ondrej Soltys (1804 – 1867?) v roku 1841 vo svojom proteste proti maďarizačnému zákonu: „Slovanský jazyk jest po řeckem nejprvnější, nejstarší ze všech jazykuv na světe se nalézajících...“ (Dokumenty I., 1998, s. 291). Ľudovít Štúr vo svojej národnej obrane Starý i nový věk Slováku, zdôvodňujúc myšlienku autochtónnosti Slovákov v Uhorsku, stotožňoval slovenské dejiny s vládou kráľa Svätopluka a Veľkomoravskou ríšou: „...Dávno to bolo, dávno, před tisícročím, čo na zemi tej, po ktorej kráčate a do ktorej po tvrdej práci skladáte kosti svoje ku kostiam otcov, rozmáhala sa veľká, ľudnatá, bohatá a slávna krajina, Veľkou Mora-

vou nazývaná: bola to zem a krajina vašich otcov“ (Dokumenty I., 1998, s. 293). Spomenul nielen Svätopluka, ale aj jeho najstaršieho syna Mojmira, jeho snahu prekonať nesvornosť medzi bratmi (podľa legendy). Veľkomoravská tradícia zohrávala dôležitú úlohu v kodifikovaní štúrovského spisovného jazyka, v tvorbe prvého slovenského politického programu – Žiadosti slovenského národa, i v revolučných rokoch 1848 – 1849. Je obsiahnutá v slovách Žiadostí: „...slovenský národ v uhorskej vlasti precítiťuje po deväťstoročnom sne“, považujúc Slovákov za „pranárod tejto krajiny“, pričom dokument hovorí o Slovákoch, že sú „niekdajší jediný majiteľ svätej tejto zeme“ (Dokumenty I., 1998, s. 307). V memorandovom období kresťanský a historický rozmer cyrilo-metodskej a veľkomoravskej tradície jasne deklaroval charakter politického boja o národné uznanie, vyjadrené aj jeho politickou formou – vytvorením Hornouhorského slovenského Okolia: „Dejepis a národné podania naše hovoria nám, že my Karpatmi obkolesenej zeme najstaršími obyvateľmi sme. Už dávno pred príchodom Maďarov otcovia naši zem túto nazývali vlast'ou svojou, už dávno predtým viedli tuná dlhotrvanlivé a krvavé boje za národnú samostatnosť svoju oproti potlačovateľom západným...“, mali i vlastnú „...štatnú sústavu, ktorej jednotlivé ustanovizne v ústave Uhorska až dosiaľ udržali sa“ (Memorandum národa slovenského, Turčiansky Svätý Martin 7. jún 1861, in: Dokumenty I., 1998, s. 336). V Slovenskom prestolnom prosbopise o vydanie privilégia na ochranu slovenského národa (Viedenské memorandum slovenské) zo 6. decembra 1861 v časti Návrhu na privilegijnú listinu a organizáciu osobitného Hornouhorského slovenského Okolia (dištriktu) v § 4 sa uvádza, že tento dištrikt „ako autonómna právomocnosť ... má ako ochrancov vyzývať svätých bratov Cyrila a Metoda“ (Dokumenty I., 1998, s. 350), čo je nesporným dôkazom, že cyrilo-metodská tradícia nadobudla v slovenskom národnom živote politický rozmer, ktorý sa prejavoval aj v úsilí o vznik slovenských národných kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií (Matica slovenská, slovenské gymnáziá), ale aj vo vydávaní tlačového prostriedku s touto tradíciou (napríklad časopis *Cyril a Metod*). Obe tradície – veľkomoravská i cyrilo-metodská – sa stále viac prejavovali v politickom boji za národnú slobodu, a tak vo vedomí Slovákov, najmä národne orientovanej inteligencie, nahradili im vnucovanú svätoštefanskú politickú tradíciu. Tým významne a účinne rozbíjali ideológiu uhorských politických kruhov budovať vedomie spolupatričnosti, v skutočnosti vlastne podriadenosti Slovákov k svätoštefanskej korune a k politickému uhorskému národu. V druhej polovici 19. storočia a začiatkom 20. storočia, v časoch násilnej maďarizácie, cyrilo-metodská a veľkomoravská tradícia sa už stali významnou politickou (i kultúrnou) oporou boja za národnú slobodu, pretože Slováci sa utiekali k týmto tradíciám ako k spoľahlivej duchovnej opore.

Pri formovaní česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti pred prvou svetovou vojnou a politickej spolupráce pred vznikom Československej republiky obe tradície zohrávali dôležitú politickú úlohu. Spomenieme Memorandum Slovenskej ligy v Amerike, ktoré v Pittsburghu 10. septembra 1914 deklarovalo tisícročné korene Slovákov v Uhorsku. Matúš Jankola sa vo svojich listoch o riešení slovenskej otázky a slovensko-českej orientácie (Bridgeport, Connecticut 11. a 15. decembra 1914) priamo odvoláva na cyrilo-metodskú ideu (Dokumenty I., 1998, s. 440). V Paríži na ustanovujúcej schôdzi Národnej rady obcí česko-slovenských (28. január – 2. február 1915), ktorá sa stala ústrednou organizáciou zahraničného odboja, sa v osobitnom vyhlásení Poslanie na Slovensko zdôrazňovala myšlienka „staroslávnej Nitry“ a „Ríše veľkomoravskej ... v níž druhdy šťastne žila plemena moravská (česká, slovenská, lužická a jiná) – od Šumavy k Tatrám, od lužických niv až po Dunaj – budiž opěť společnou naší vlasti a mocnou stráží Slovanstva na západě“ (Dokumenty I., 1998, s. 441). Clevelandská dohoda, podpísaná 22. októbra 1915 Slovenskou ligou a Českým národným združením, už vo svojom programe konštatovala

v bode 1) „Samostatnost Zemí Českých a Slovenska“, ale v bode 2) „Spojenie Českého a Slovenského národa vo federatívnom svazku štátov, s úplnou národnou autonómiou Slovenska...“ (Dokumenty I., 1998, s. 445). Ako politický princíp spojenie Slovákov a Čechov do samostatného štátu bol zakotvený v Pittsburskej dohode (30. máj 1918) s tým, že „Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy“ a že „slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec“ (Dokumenty I., 1998, s. 485). Washingtonská deklarácia zo dňa 18. októbra 1918 sa odvolávala na „historické prirodzené právo“: „Byli jsme samostatným státem již od sedmého století...“ (Dokumenty I., 1998, s. 493), aj keď výslovné neuvádza veľkomoravskú tradíciu. Pri vzniku Československej republiky v roku 1918 ako štátu Čechov a Slovákov zaznievali myšlienky o «obnovení» spoločnej štátnosti s odkazom na Veľkú Moravu.

Politický vplyv veľkomoravskej a cyrilo-metodskej tradície po vzniku Československa sa silnejšie prejavoval na Slovensku než v Čechách, kde do popredia sa dostávala svätováclavská tradícia, ktorá Slovákom nebola taká blízka ako Čechom, ba skôr vzdialená. Prejavovalo sa to predovšetkým v politike autonomistických politických strán na Slovensku a v období slovenského štátu. Politický vplyv veľkomoravskej a cyrilo-metodskej tradície silnel po roku 1993, keď slovenský národ v nových európskych demokratických podmienkach sa snažil dokončiť svoj národno-emancipačný proces vznikom Slovenskej republiky.

Ak kultúrny aspekt veľkomoravskej tradície bol, a dodnes je, v našej kultúre permanentne prítomný, náboženský (či cirkevný) prechádzal po vzniku samostatného Československa rôznym vývojom: od vydania recepcného zákona po vzniku Československej republiky po vyňatie územia Slovenska z pôsobnosti Ostrihomského arcibiskupstva a vytvorenie samostatnej slovenskej cirkevnej provincie, ktorej hranice boli stotožnené s hranicami štátu. Práve v tejto súvislosti treba spomenúť apoštolské listy pápeža Pavla VI. *Praescriptionum sacrosancti* a *Qui divino*, ktorých historický význam je aj v tom, že Svätá stolica zmenila administratúru v Trnave na arcibiskupstvo a vytvorila na území Slovenska samostatné arcibiskupstvo, teda samostatnú cirkevnú provinciu, podriadenú najprv pod trnavské, neskôr bratislavské arcibiskupstvo. Preto v administratívnej oblasti až po mnohých stáročiach bolo možné nadviazať na dielo arcibiskupa Metoda.

Postoj k účinkovaniu sv. Cyrila a Metoda medzi Slovanmi menila postupne i Svätá stolica. Ak v roku 885 pápež Štefan V. „zatratil Metoda a zakázal používanie liturgického jazyka Slovanov“, pápež Ján XXIII. (pontifikát v rokoch 1958 – 1963) poslal slovanským národom apoštolský list, začínajúci slovami *Magnifici eventus*, v ktorom vyložil ponaučenia zo života sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave. K tisícstému výročiu smrti sv. Cyrila (1969) poslal dňa 2. februára 1969 pápež Pavol VI. veriacim, kňazom a biskupom v Československu obsiahly apoštolský list *Antiquae nobilitatis* na uctenie pamiatky sv. Cyrila a Metoda. Prvý slovanský pápež Ján Pavol II. v encyklike *Slavorum apostoli* (2. jún 1985) ocenil a oživil evanjelizačné úsilie sv. Cyrila a Metoda. Majúc na zreteli úctu a vďačnosť, ktorej sa po stáročia tešili solúnski bratia, najmä v slovanských národoch, na ich dosiaľ nedocenený prínos k hlásaniu evanjelia medzi národmi a k zmiereniu národov „...vyhlásil som 31. decembra 1980 apoštolským listom *Egregiae virtutis* svätých Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy“ (*Slavorum apostoli*, 2. jún 1985). Týmito slovami Apoštolská stolica ocenila význam ich kultúrneho, evanjelizačného i civilizačného poslania nielen pre Slovanov, ale aj pre dejiny Európy.

Cyrilo-metodská i veľkomoravská tradícia boli oporou národno-emancipačného zápasu Slovákov za svoju štátnosť. Stali sa významnou politickou ideou v národnotvornom hnutí a súčasťou štátotvornej tradície, naším národným dedičstvom. Preto sa oprávnene stali súčasťou

Preambuly Ústavy Slovenskej republiky. Ich zakotvením do základného dokumentu štátu nielen oceňujeme historický význam pôsobenia Konštantína a Metoda pre našu prítomnosť, ale dávame na vedomie i budúcim generáciám našu dávnu štátnosť, skoro tisícvestoročnú históriu, spojenú s národným jazykom, kultúrou i duchovným životom.

Použitá literatúra

- AVENARIUS, Alexander: Liturgické dielo Konštantína a Metoda, s. 11 – 15. In: Marsina, Richard – Ruttkay, Alexander, (eds.): Svätopluk 894 – 1994. Nitra 1997. ISBN 80-88709-34-2.
- DOKUMENTY slovenskej národnej identity a štátnosti. Národné literárne centrum, Bratislava 1998, ISBN 80-88878-43-8.
- DVORNÍK, František: The Slaves, Thier Early History and Civilisation. Boston 1956.
- DVORNÍK, František: Byzantská mise u Slovanů. Praha 1970.
- DVORNÍK, František: Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzances. Praha, Slovanský ústav, 1933.
- GRIVEC, Franc: Slovanští apoštolé sv. Cyril a Metoděj. Olomouc 1927.
- HAVLÍK, L.: Kronika o Velké Moravě. Brno 1993.
- KUČERA, Matúš: Slovenské dejiny I, Od príchodu Slovanov do roku 1526. Literárne informačné centrum, Bratislava 2008. ISBN 978-80-89222-58-2.
- MARSINA, Richard: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae, Tomus I. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1971.
- MARSINA, Richard: Metodov boj. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava 2005, 159 s. ISBN 80-8061-187-4.
- MARSINA, Richard – RUTTKAY, Alexander (eds.): Svätopluk 894 – 1994. Nitra 1997, ISBN 80-88709-34-2.
- MARSINA, Richard: Svätopluk – panovník Slovenov, s. 72 – 96. In: Marsina, Richard – Mulík, Peter (eds.): Etnogenéza Slovákov, des., 2. vyd. Matica slovenská, Martin 2011. ISBN 978-80-8128-023-8.
- RATKOŠ, Peter: Slovensko v dobe veľkomoravskej. Východoslovenské vydavateľstvo 1990, ISBN 80-85174-91-X.
- RATKOŠ, Peter: Pramene k dejinám Veľkej Moravy. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1964.
- TIBENSKÝ, Ján: Historiografické zdroje a spoločensko-politické vplyvy na vývoj veľkomoravskej tradície do počiatku slovenského národného obrodenia, s. 221 – 228. In: Marsina, Richard – Ruttkay, Alexander (eds.): Svätopluk 894 – 1994. Nitra 1997, ISBN 80-88709-34-2.
- TIMON, S.: Obraz starého Uhorska. Dobrá kniha, Cambridge, Ontario (Kanada) 1991, 74 s.
- VAVŘÍNEK, V.: Církevní mise v dějinách Velké Moravy. Praha, Lidová demokracie, 1963, 202 s.
- VAVŘÍNEK, V.: Staroslověnské životy Konstantína a Metoděje. Praha, ČSAV, 1963, 123 s.